

Szempontok, megfontolások a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciójához

A növekvő információs igény, az emberek élethelyzetének változásai, a civil társadalom egyre dinamikusabb erősödése, a tanulás felértékelődése alapvetően megváltoztatja a korábban rögzült könyvtárképet. A könyvtár a változó társadalmi elvárásoknak hagyományos funkciójával és információs szerepével együttesen tud megfelelni.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mint a főváros legnagyobb közművelődési intézménye – a lakosság mintegy 10%-ának közvetlen szolgáltatója, jelentős kulturális érték őrzője és közvetítője – feladatának és felelősségének tekinti, hogy a kor kihívásaira fejlesztési stratégiájának kidolgozásával, szolgáltatási feladatainak újrafogalmazásával válaszoljon. A fejlesztési tervben meghatározó a fenntartó elkötelezettsége a hatékonyabb könyvtári hálózat kialakításában, a könyvtár működési feltételeinek megteremtésében, a lakossági szolgáltatások magas szintjének garantálásában.

A könyvtár fejlesztési alapelveit a szervezet, az ellátó rendszer, a szolgáltatások, a dologi (épületek, eszközök, költségvetés) és a humán erőforrások összehangolt átalakítására alapozza. Ez olyan feladat, amely megvalósulása esetén 5–10 év alatt érzékelhető minőségi változást hoz a város közkönyvtári ellátásában. Olyan strukturális változtatások megvalósítása, amelyek erősítik az egységes szervezetet, bővítik és javítják egyrészt a hálózaton belüli könyvtári tevékenység összehangolásának feltételeit, másrészt a központi szolgáltatások körét, ugyanakkor differenciált szolgáltatási szinteket hoznak létre, az erőforrásokat célszerűen hasznosítják.

A **könyvtárfejlesztési** terv érdemi megvalósulása azon múlik, hogy a stratégiai tervben sikerül-e megtalálni a könyvtárhasználat súlypontjait, céljaink egybeesnek-e a tényleges használói igényekkel.

Melyek a legfontosabb feladatok?

- **Paradigmaváltás:** a felhasználói igények változásait gyorsan követő, működésében magas fokon integrált, hatékony könyvtár funkcionális továbbfejlesztése, megerősítése, átalakítása.
- **Technológiai váltás:** a könyvtár szolgáltatásainak megszervezésében, a használók közvetlen ki-

szolgálásában, az adatok/információk és dokumentumok hozzáféréseinek biztosításában, a könyvtári munkafolyamatokban, a szervezet működtetésében széles körben alkalmazza a modern információtechnológia eszköztrendszerét és eredményeit.

- A **szolgáltatási potenciál bővítése**, azaz olyan szolgáltatási helyek létesítése, amelyek többet tudnak nyújtani szolgáltatásban, komfortban, továbbá a már elért szolgáltatási szint stabilizálása.
- A könyvtár szakmai feladatai ellátásában az alábbi célokhoz rendeli fejlesztési forrásait:
 - a kerületi tagkönyvtáraknál a települési közkönyvtári ellátás teljes körű megvalósulásához;
 - a központi könyvtárban részben a szakkönyvtári funkcióhoz (a társadalomtudományi anyag és ezen belül a Szociológiai gyűjtemény fejlesztéséhez és szolgáltatásaihoz), részben pedig egy általános tudományos könyvtár feladataihoz (a tudomány és az emberi praktikum valamennyi területén reprezentálja a tudományosság által elfogadott általános ismereteket);
 - a könyvtári szervezet és az ellátó hálózat informatikai rendszerének kiépítéséhez.
- A fejlesztés külső forrásokból és az intézmény meglévő eszközeiből valósítható meg:
 - A főváros tulajdonában lévő ingatlanokkal való gazdálkodás (eladás, vétel, csere, visszaforgatás).
 - A Fővárosi Közgyűlés beruházási, felújítási, informatikai fejlesztési forrásai.
 - Az informatikai és könyvtári szakmai fejlesztés kormányzati forrásai.
 - A kerületi önkormányzatok fejlesztési, hozzájárulási forrásai.
 - A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár saját karbantartási lehetőségei.

A **szervezetfejlesztés** súlypontja a könyvtár szolgáltató egységeinek együttműködésére, a központosítottan ellátható feladatok továbbfejlesztésre és a szolgáltató helyek funkcionális feladatainak pontos meghatározására, illetve az egységek feladataihoz szükséges erőforrások tervezésére épül.

Kiemelt kérdéskör a *hálózatfejlesztés*, amelynek várható irányai:

- korszerűbb, ütöképesebb hálózat, vagyis kevesebb, de jól felszerelt, korszerű könyvtári egység kialakítása, a felesleges részegységek (külön épületrészekben lévő olvasótermek, gyermek-részlegek) integrálása;
- a használat szempontjából „kiváltható” egységek integrálása, megszüntetése (közelben más könyvtár is működik, relative alacsony olvasói létszámot lát el);
- a város ellátatlan területén új könyvtárak építése;
- a hálózat adta lehetőségeknek a jelenleginél jobb, célszerűbb kihasználása, az egyes egységek funkcióinak újragondolása a könyvtári környezet függvényében, a területi ellátás elvének érvényesítése, a jelentős vonzáskörzettel rendelkező nagyobb könyvtárak környezetében lévő tagkönyvtárak funkcióváltása;
- a hálózatot alkotó szolgáltató helyek működési feltételeinek, szolgáltatásainak bővítése, javítása;
- a funkcionális és a szolgáltatásnak megfelelő arányos létszámszerkezet, felkészült, jobban fizetett munkatársak.

A hálózatfejlesztés megvalósításával elérhető, hogy:

- áttekinthető rendszerű, területi ellátó rendszerre épülő könyvtári hálózat álljon a lakosság rendelkezésére;
- a program lezárultával a hálózat váljék alkalmassá a minőségi ellátásra, legyen képes a hagyományos és új dokumentumtípusokat az olvasók rendelkezésére bocsátani, differenciáltabb szerzeményezéssel, az esetlegességek kiiktatásával, a rendelkezésre álló források célirányosabb felhasználásával legyen hatékonyabb az állománygyarapítás;
- csak olyan könyvtárakból álljon a hálózat, amelyek rendelkeznek a megfelelő informatikai feltételekkel;
- racionálisabban legyen tervezhető és szervezhető a szakmai szolgáltatás;
- a megerősödő hálózati tagkönyvtárak eredményesebb munkát végezhesenek a helyi kulturális életben;

- a felszabaduló, szakmailag alkalmas munkaerő átirányítható legyen az ellátatlan és/vagy kevésbé ellátott egységekbe, ezzel is növelve a szakmai színvonalat; (Az elsősorban képesítés nélküliek, nyugdíjasok által betöltött megszüntetendő állások révén felszabaduló bérből az itt dolgozók jobb javadalmazása valósulhat meg, mivel a könyvtár dolgozóinak átlagkeresete a legalacsonyabb a fővárosi közművelődési-közügyi intézmények között. A megoldás csak egyik elemének tekintjük a saját források felszabadítását és felhasználását. Másik elemének tartjuk a központi bérintézkedések és a fővárosi források további biztosítását az elkövetkezendő években is.)
- a tagkönyvtárak külső megjelenésükben vonzó, belső térkialakításukkal esztétikus környezetben biztosítsák a kölcsönzés és helyben használat feltételeit;
- finanszírozhatóvá válják a könyvtári ellátás intézményrendszere a fővárosban;
- a könyvtár szakmai szolgáltató egységei egymással kötelezően működjenek együtt, alkossanak hálózatot.

A könyvtári *ellátó rendszer* fejlesztése az alábbi funkciójú és felépítésű ellátó-szolgáltató helyekkel valósítható meg:

Tagkönyvtárak

- A *központi könyvtárnak* alkalmasnak kell lennie általános használói köre számára differenciált nagyvárosi könyvtári ellátás nyújtására, gyűjteményének az általános tudományos könyvtári, néhány tudományterületen alkalmas szakkönyvtári funkciók betöltésére. A központi könyvtár ellátja a nagyvárosi nyilvános közkönyvtár feladatait, országos szakkönyvtárként részt vesz a tudományos és szakkönyvtári rendszerben. I. osztályú tudományos könyvtárként támogatja a kutatómunkát és az oktatást. Korhatárra és érdeklődési körre való tekintet nélkül segíti az önképzést és a szervezett oktatást. Szolgáltatásaiban széleskörűen felhasználja az információtechnológiát.
- A *kerületi tagkönyvtárak* a települési könyvtári ellátás alapintézményei. Működési feltételeik, szervezetük, szolgáltatásaik alapján három kategóriába sorolandók.:
 1. A *kerületi I. típusú* könyvtár felső szintű közkönyvtári szolgáltatásokat biztosít. Tájékoztató szolgálata jól szervezett kézi- és referenz könyvtárra, sokoldalú feltárást biztosító katalógusrendszere épül, széles körben alkalmazza az információtechnológiát. Alkalmas valamennyi használói réteg igényeinek

helyi kielégítésére, a könyvtári rendszer szolgáltatásainak közvetítésére. Általános szolgáltatása és gyűjteménye mellett különgyűjteményekkel és speciális szolgáltatásokkal, változatos rendezvényi kínálattal áll használói rendelkezésére. Teret nyújt a használók kulturális és társadalmi tevékenységéhez.

2. A *kerületi II.* típusú könyvtár szolgáltatásait, gyűjteményét a közvetlen vonzáskörzet igényei szerint szervezi. Tájékoztató apparátusa referenzs könyvtárra, leíró és szakkatalógusra épül, társadalmi környezete információs szükségleteinek kielégítésére megfelelő tájékoztató szolgálatot működtet, lehetőségeihez mérten kapcsolódik a gépi adatbázisokhoz. Helyet biztosít a különböző csoportok tevékenysége számára.
3. A *kerületi III.* típusú könyvtár a szűkebb lakossági csoportokban, a helyi közösségekben leggyakrabban jelentkező könyvtári igényeket elsősorban kölcsönzéssel elégíti ki. Szolgáltatásait használói alapvető tájékozódási, tanulmányi és szórakozási igényei szerint alakítja. Állományát leíró katalógusban tárja fel, technikai-referenzs tájékoztatást nyújt. Közvetíti a nagyobb egységek szolgáltatásait, a helyben ki nem elégíthető használói igényeket a hálózat nagyobb egységei felé irányítja.

Az új besorolási feltételek szerint a követelményeknek megfelelő szolgáltató helyek száma kb. 50-53-ra csökken. A számszerűen kevesebb tagkönyvtár valóban megfelel a szakmai követelményeknek a folyamat végére.

A *régióközpontokra* hárul az eddigi tapasztalatok felhasználásával a hálózat korszerűsítése, a tagkönyvtárak szakmai feladatainak és az integrált könyvtári rendszer központi szakmai szolgáltatásainak összehangolása, a könyvtári technológiaváltás bevezetése, az új technológiák üzemeltetése, az integrált könyvtári rendszerhez még nem kapcsolódó tagkönyvtárak hagyományos szolgáltatási rendszerének megújítása.

Az integráltan ellátható szakmai feladatok megoldására, a gyűjteményfejlesztés és az *informatikai szolgáltatások* területén központi szakmai szolgáltató szervezeti egységek működnek. Feladatuk a tagkönyvtárak tevékenységének megalapozása és segítése.

A *szolgáltatásfejlesztésben* a könyvtár a nagyváros összetett használói igényeinek, és a magyar könyvtári rendszerben betöltött szerepének meg-

felelő szolgáltatási struktúra kialakítására törekszik, azzal a szándékkal, hogy hatókörét az ellátandó lakosság körében jelentősen bővítse.

Az *alapszolgáltatások* teljes köre csak abban a szolgáltatási egységben tartható fenn, amelyben ez hatékonyan megvalósítható. A szolgáltatáspolitikában, a gyűjteményfejlesztésben – a szakkönyvtári és a meghatározott különgyűjteményi feladatokat leszámítva – a tömegesen jelentkező igényekre kell koncentrálni. A kiegészítő, általában térítéses szolgáltatásokban fokozottan érvényesíteni kell a hatékonyság elvét, mivel eszközigenysek, és speciális felkészültséget igényelnek.

Mi értendő alapellátáson? A könyvtári dokumentumok kölcsönzése, helybeni szolgáltatása, faktográfiai szolgáltatás a könyvtár helyben lévő dokumentumállományából, illetve telekommunikációs eszközök felhasználásával a könyvtári rendszer, valamint más nyilvános ingyenes adatszolgáltatók forrásaiból. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata működteti – lehetőség szerint az illetékes önkormányzatokkal együtt – a fővárosi közhasznú információs rendszert.

A *szakkönyvtári ellátás* feladata a könyvtári rendszerrel együttműködve a hazai és a külföldi tudományos kiadványok szolgáltatása a kutatás és felsőoktatás számára, szakinformációs szolgáltatások fenntartása és fejlesztése.

A *külo ngyűjtemények* szolgáltatásai elsődlegesen a helyismeret/helytörténet dokumentumaira épülnek, de indokolt esetben egyéb speciális olvasói igények kiszolgálása is fenntartandó egyes tagkönyvtárakban. A központi könyvtár helytörténeti és muzeális különgyűjteményeinek használatában és a kapcsolódó információszolgáltatási feladatok ellátásában nagyobb teret kell adni a korszerű informatikai eszközök felhasználásának (dokumentumok digitalizálása, webszolgáltatás, adatbázis-építés).

A nagyvárosi könyvtári ellátás pillérei:

- A *területi elv*: a fővárosnak – mint települési egységnek – a lefedése könyvtári szolgáltatással. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kidolgozta, hogy milyen szolgáltató egységekkel (nagyság, szolgáltatási potenciál, működési feltételek), milyen telepítési sűrűséggel látható el ez a feladat.
- A *szolgáltatási elv*: az egyes szolgáltató helyeken mi a ténylegesen elérhető szolgáltatások köre, mi a a hálózat mint egységes szolgáltató, és mi a központi szolgáltatások jelentősége.

A **gyűjteményfejlesztés** a könyvtár szolgáltatás-fejlesztésének kulcsfontosságú feltétele, ezért a fejlesztési tervben is kiemelten kell kezelni. A fejlesztési politika tartalmi kérdéseit, a gyűjtemény-egységekhez kapcsolódó szolgáltatási feladatokat részletesen ki kell dolgozni, és szabályozni kell.

A könyvtár fejlesztési programjának egyik meghatározó eleme az **emberi erőforrásokkal** való gazdálkodás, amely a következő alapelveken nyugszik:

- megfelelő munkaerő-struktúra kialakítása a szolgáltató helyeken és a szolgáltatásokban;
- a szakmai feladatokat ellátó munkatársak alap- és továbbképzésében az ellátandó feladatokhoz igazodó rendszer kialakítása;
- a könyvtárosok személyiségének és munkafeltételeinek (mentálhigiéna, az értékeken alapuló elismerési rendszer, munkahelyi környezet) folyamatos fejlesztése és karbantartása;
- a könyvtárosi életpálya (szakmai karrier) vonzóvá tétele;
- rugalmas foglalkoztatási politika kialakítása (táv munkavégzés, rugalmas munkaidő);
- a munkamegosztás szerinti pozíciók értékeinek elismerése, a felkészült szakemberek megtartása;
- a munkaerő-kapacitás életkorok és szakmai tapasztalat szerinti kiegyensúlyozottsága.

A program másik részét a **feltételrendszer** fejlesztése alkotja.

Az **eszközpark** fejlesztése:

- a mobiliák cseréje, elsősorban az épületek megújítási tervéhez igazodva; a természetes amortizációhoz kapcsolódóan az eszközök, gépek és az egyéb berendezési tárgyak folyamatos korszerűsítése;
- a technikai eszközparknak a technológiaváltással összehangolt bővítése;
- a technikai eszközök cseréje ütemezett program szerint.

A **kommunikációs/adatátviteli infrastruktúra** kiépítése:

- a tagkönyvtárakban lokális hálózatok létesítése;
- belső hálózat kiépítése a főigazgatóság, a régióközpontok, a központi könyvtár és a gazdasági-műszaki-üzemfenntartási szervezeti egységek körére;
- valamennyi tagkönyvtárban teljes körű csatlakozás a nagyterületi hálózathoz, a könyvtári integrált szoftver alkalmazásának bevezetése és üzemeltetése.

Szoftverek fejlesztése és alkalmazása:

- a könyvtári integrált szoftver továbbfejlesztése és általános alkalmazása a tagkönyvtárakban;
- új szakmai szoftverek kifejlesztése és vásárlása;
- kommunikációs és üzemviteli szoftverek vásárlása (lehetőség szerint a meglévő rendszerbe való integrációval), a kommunikációs/adatátviteli rendszer fokozatos kiterjesztése a tagkönyvtárakra.

A meglévő *épületek* rekonstrukciója, felújítása, újak építése:

- a felújítási terv kidolgozása, ütemezése, források biztosítása;
- új könyvtárak létesítésére program alkotása, és ütemterv a források megjelölésével.

Működtetéséhez a könyvtár hatékony *irányítási rendszert* alakít ki, amely rendelkezik a szakmai feladatok támogatásához szükséges gazdasági-műszaki-üzemeltetési infrastruktúrával. A szakmai szolgáltató egységek (tagkönyvtárak, központi szakmai szolgáltató egységek) egymással együttműködő közvetítő rendszert (hálózatot) alkotnak. A könyvtár szolgáltató egységeiben összehangolt, a tagkönyvtárak vonzaskörzetének valóságos igénye szerinti, a nagyobb szolgáltató helyeken a telekommunikációs lehetőségeket is felhasználó szolgáltatási szisztémát működtet. Ehhez biztosítja mindazon technikai eszközöket, amelyek belső és külső felhasználóinak a dokumentumokhoz való közvetlen és közvetett hozzáférést és használatukat lehetővé teszik.

A *fenntartási költségek* tekintetében a könyvtár

- az önkormányzat költségvetési támogatására,
- közösségi és egyéni alapítványi juttatásokra,
- a gazdasági társaságok szponzori adományaira,
- saját vállalkozási tevékenységének bevételeire,
- a szolgáltatási díjakból származó forrásokra támaszkodhat.

Újrafogalmazandó a fenntartási források felosztási és felhasználási aránya a szervezeti egységek között:

- az önkormányzati fenntartásban maradó szervezeti egységek körének kialakítása;
- a kisebb szolgáltató helyek átadása – korlátozott gyűjteményfejlesztési és egyéb alapvető szakmai szolgáltatás biztosítása mellett – olvasó közösségeknek, civil szervezeteknek;
- a fenntartás különböző forrásainak feladatokhoz rendelése a szervezeten belül;

- az önkormányzati költségvetési forrás hatékony, költségtakarékos felhasználása a szolgáltató helyeken;
- a kerületi önkormányzatoktól a fejlesztésekhez és a szolgáltatásokhoz átvett források növelése (az így kapott támogatás továbbra is csak az adott kerület könyvtáira fordítható);
- a központi és a helyi alapból és egyéb pályázati pénzekből a nem rendszeres szolgáltatások finanszírozása;
- a nem alapszolgáltatásnak minősülő szolgáltatások díjainak a tényleges költségekhez való igazítása, az egyes alaptevékenységek szolgáltatási díjainak differenciált, a használók teherbíró képességéhez alkalmazkodó, a hátrányos szociális helyzetet figyelembe vevő, az esélyegyenlőséget nem korlátozó folyamatos karbantartása;
- a vállalkozási tevékenységnek a megengedett költségárányon belüli optimalizálása.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egyetlen önállóan gazdálkodó költségvetési szervezet:

- a gazdálkodási hatékonyság elősegítése és fokozása érdekében a szervezeti egységeknek a megvalósítandó intézményi és helyi szolgáltatási feladatokkal összhangban, jól körülhatárolt területeken részlegesen önálló gazdálkodást jogkörük van;
- a hatékony gazdálkodás elveit elsődlegesen a közfeladatok teljesítésének kell alárendelni;

- a gazdálkodás a közösségi forrásokat (költségvetési támogatás, közalapítványok) saját bevételi forrásokkal egészíti ki.

A fejlesztési program tervezett céljainak kedvezményezettje a *könyvtárhasználó*, ezért a program középpontjában az ő ismert és várható igényeinek kell állniuk. A program megvalósítása számol a használók közreműködésével. A könyvtár feladatának tekinti a látens igények feltárását, és könyvtárhasználattá transzformálását is. A könyvtár hálókörének jelentős bővítése a hálózatfejlesztési koncepció egyik kiemelt feladata.

Fontos, hogy a stratégiai célok megfogalmazását kövesse a változtatások csomópontjainak kijelölése, a prioritások meghatározása, és a megvalósítás ütemezése.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egységes szervezetként a fenti fejlesztési célok megvalósításával középtávon érzékelhető változást képest elérni a fővárosi könyvtári ellátásban. A fejlesztési szakaszoknak megfelelően hatékonyabban tudja a lakosság könyvtárakkal szembeni igényeit kielégíteni, olyan minőségi szolgáltatások nyújtásával, amelyek megfelelnek a nemzetközi és a hazai társadalmi elvárásoknak és szakmai követelményeknek.

A New York-i ikertornyok összeomlásának okai

Az USA kormánya által megbízott építőmérnöki szakértői csoport 8 hónapi kutatás után az interneten jelenést tett közzé „Miért dőltek össze a tornyok” címmel. A webhely izgalmas részleteket tartalmaz a szeptember 11-i tragédiában megsemmisült két torony összeomlásáról. Az okokról számos műszaki cikk olvasható, és a jövőben alkalmazandó szerkezetbiztonsági intézkedések szükségességét is tárgyalják, valamint tűzoltó készülékeket és szerkezeti fémananyagokat ismertetnek a közölt dokumentumok. Egy megrázó beszámoló is olvasható olyasvalakitől, aki a becsapódás feletti emeleten élte túl a katasztrófát.

/Information World Review, 181. sz. 2002. június, p. 6./

Az Univerzum atlasza

Az új webhely a világegyetem kilenc térképét tartalmazza. Mindegyikük 10-szer nagyobb a megelőzőnél, és „csekély” 12,5 milliárd fényév távolságtól a látható világegyetem határáig, 15 milliárd fényévig terjed a térképeken közölt égitestek távolsága. Mindegyik térképhez magyarázat tartozik, segédterképek láthatók, és gyakran feltett kérdéseket is tárgyalnak. A válaszok többnyire mai ismereteink szerinti elméleteket tükröznek, de igen informatívak, és a bonyolult eszméket egyszerű módon magyarázzák.

További információ:

<http://anzwers.org/free/universe>

/Information World Review, 181. sz. 2002. június, p. 6./

(R. P.)